

Политическа приказка

Патриция Николова

Цар Шушумига

„Имаа едно време един режисьор. Той каза на един автор: „Ти защо не вземеш да напишеш една куклена пиеса. Грабва ти куклена пиеса“. Авторът първо отказа. Той никога не била писал за кукли. Как така сега - кукли. Само че светът по това време повече от всякога прилича на театър. В Париж студентите си играели на революция. В Америка момчетата и момичетата си играели на цвята. В Прага някой си Дубчек си играел на демокрация. Около Чехословакия други пък се канели да си поиграят на войници. И авторът написал пиеса.“

Това е началото на политическата приказка „Цар Шушумига“ от Константин Илиев, разказано от нейния автор простичко и без излишни словесни еквилибристики, дисидентско удряне в зърдите или превзети социални метафори. Режисьорът е бил Любен Гройс, един от най-големите приятели и режисьори на автора. Годината - размирената 1968, когато китайска-

та поговорка с пожелание за живот в интересно (разбирай смутно и страховито) време се сбъдва с пълна сила. Според мнозина тази пиеса никога досега не е била поставяна, защото по време на социализма е била забранена, тъй като е била недвусмислено насочена срещу Тодор Живков и тогавашната власт. Само че и това романтично подозрение не отговаря на истината. Всъщност „Цар Шушумига“ никога не е видяла бял свят, защото авторът и режисьорът не са пожелали да се правят на герои - те много добре знаели, че моментално ще бъдат тикнати в затвора и благоразумно предпочели да скрият пиесата, вместо да изгубят няколко много ценни години за тяхното творчество, които са

могли да ги превърнат в персона нон грата и така да се самоизключат от важните процеси, случващи се в българския театър.

42 години по-късно тази гореща пиеса има късмет да попадне в ръцете на оригиналния и изключително социално ангажиран куклен режисьор Катя Петрова (ученичка на Юлия Огнянова и последователка на Любен Гройс, съчетаваща по уникален начин българската, руската и германската театрални школи в модерното куклено изкуство на XXI век). Веднага след като я прочита, Катя Петрова без колебание взима едно неблагодарно от икономическа гледна точка решение - да я направи, запазвайки почти всяка автентична реплика и ремарка, разигравайки история-

та с всички персонажи, които са над 20 на брой. И още една рискосвана крачка от нейна страна. Катя Петрова избира още по-труден път: да работи с трупата на Пазарджишкия театър, в който само един-двама изпълнители през живота си са хващали кукла. Заредени единствено с ентузиазъм, любопитство, взаимно доверие и изключителна енергия, екипът на утвърдената режисьорка постига почти невъзможни за съвременния ни куклен театър резултати.

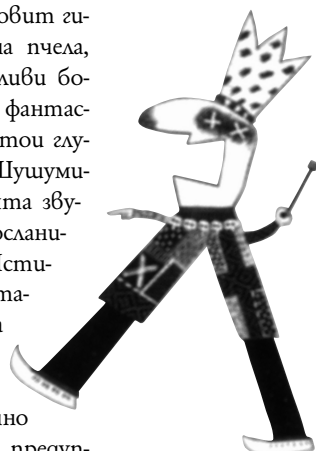
Накратко сюжетът. В пиесата едно 9-годишно момиче попада в пещера, водеща към долната земя на някакво странно българско царство. Подобно на любопитната Алиса в Страната на чудесата, малката Ирина среща по пътя си различни същества, които я плашат, размиват и озадачават: тъпи жаби, смели коне, нагли гарвани, скелет с перо между ребрата, гайдгар с отрязани уши, страховит гигантски паяк, опасна черна пчела, жестоки палачи и предпазливи боляри. На върха на тази фантастична галерия от образи стои глупавият диктатор – цар Шушумига. Така разказана, историята звучи твърде конкретна в посланията и реализацията си. Истината е, че зад паравана на тази съвременна приказка стоят най-различни политически метафори, послания и идеи, гостатъчно устойчиви, за да съдържат предупреждения и опасения, отнасящи се не само до миналото и настоящето, но и до бъдещето. В изпълнението на Добрин Досев хитрият цар Шушумига представлява жесток шут с преднамерено глупаво поведение, който с лекота отсича главите на инакомислещите, преструвайки се, че дори не проумява значението на думите (а и не търпи чуждо мнение). Край него останалите десет актьори в чудесен ансамблов синхрон – изключително динамично и ритмично, следвайки перфектно монтираните като във филм сцени – влизат в 4-5 крайно противоположни образи, но го правят така звъкво и експресивно, че удоволствието и енергията им за отрицателно време заразяват и публиката.

Трудно се забравят образите на простодушната, но умна Ирина (в тази роля видяхме нежната куклена актриса Захаринка Терзиева), ужасната Черната пчела, гадничкия Палач и противната Жаба, изиграни блестящо от Диана Досева, злокобния, но тъпоумен цар Шушумига на Добрин Досев, абсурдния Ангеларий на Димитър Терзиев, ироничния Бял кон на Тодор Танчев, верния Мак на Ирина Ангерева, симпатичното, смело куче Балкан на Гроздан Даскалов, непримирния Бранимир на Тодор Кайков, дръжкия гайдгар с отрязаните уши (еманация на интелигентията и хората на изкуството) на Александър Братоев, глупавите боляри на Чавдар Бозаджиев и Веселин Мишев. Този богат паралелен свят подозрително силно прилича на съвременното ни, уловено в кривото огледало на миналото и сякаш изрорено от нечий (колективен) кошмарен сън. Над 50 на брой разнообразни кукли на фона на ефектната чернобяла сценография на Рин Ямамура (най-добрата ученичка на проф. Майя Петрова) са изработени за отрицателно време от изключително отдадения на делото Петър Чекуров-Пешекa (изключителен перфекционист, чешки възпитаник, през чиито ръце са минали някои от най-добрите кукли, правени в българския театър).

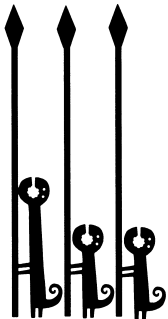
Важно е да се подчертае, че куклите са много разнообразни като

форма и размер, плоски, но и пластични – съхват се, разтягат се, влизат една в друга и създават специфичен шумов ефект, докато се движат. Тези им качества много помагат на ритъма, пластиката, хумора и интересната музикална партитура на големия джаз композитор Румен Госков-Рупето, заедно с които този мощен в посланията и намеренията си спектакъл се излива на един дъх. Драматичните актьори на Пазарджишкия театър успяват дотолкова да се сравнат с куклите си и да ги обикнат, че на сцената те напълно свободно играят, танцуват, летят и общуват със стилизираните същества. В ръцете им тези необикновени и симпатични създания са като оживели. Историята им се разгръща на фона на мобилната чернобяла сценография, белязана с ярки знаци и визуални елементи от българската, византийската и японската култура.

Сигурно е излишно да споменаваме, че „Цар Шушумига“ е един от редките празници на духа и изключително изпитание за професионализма на личностите, работещи в една от най-тежките години в историята на българския театър. Но фактите са такива, че ще е грехота да отминем с мълчание удивителния резултат, който този огромен и рядко трудоспособен екип реализира, въпреки или може би точно поради огром-

ните трудности, които ги следваха буквално на всяка стъпка от реализирането на този грандиозен за българските условия кукленотеатрален проект. Начинът, по който са реализирани много от сцените, следващи желязната конструкция на пиесата (и под постоянното наблюдение и позитивна критика на автора), успява да даде огромна свобода на актьорите да импровизират и още повече да разгръщат възможностите на куклената образност в удобните ниши на мизансцените, когато ироничното слово, подкрепено от интелигентната режисура, забавните кукли, разчупената хореография, талантливата музика и перфектната мултимедия си подават ръце, за да изградят перфектната визия на този вертикален театър. Въпреки конкретиката, дълбоко свързана с идеите и алегоричните куклени персонажи от близкото минало, тази пиеса с днешна дата звучи още по-актуално и същностно. Просто защото е написана така, че да съвместява в посланието си

динамична критика към всички разновидности на тоталитарния режим. Към тогавашните и днешните политици, еднакви в скудоумието и безполезността си, към клишетата и абсурдните в социалния живот, към безумните образи на всяко време – към палачите, боярите, гайдарите, патриарсите, монасите, жабите, бухалите, змиите, гушерите и глашатаяте от миналото и настоящето.

Отвъд приказната политическа и социална образност на „Цар Шушумига“, почерпила дълбоката си алегоричност от басните, великолепният експресивен спектакъл на Катя Петрова ни връща към най-добрите образци в българското кукленотеатрално изкуство от неговия разцвет през 60-те години на XX век. Може би това е една от причините да бъде еднакво добре приет от възрастни и деца. Така, както днешните деца четат „Гъливер в страната на лилипутите“, една от най-интересните политически приказки в световната литература, първоначално пред-

назначена единствено за консумация от зрялата и недетска аудитория, по сходен начин се възприема и явлението „Цар Шушумига“.

Важно е да не забравяме също така, че този трети спектакъл по пиеса на Константин Илиев на пазарджишката сцена – след „Нирвана“ (режисьор Иван Добчев) и „Музика от Шатровец“ (режисьор Маргарита Младенова), е част от програмата „Играем Константин Илиев“, която сериозно обогати репертоара на Пазарджишкия театър в неговия юбилеен сезон. След силната социалната сатира в „Музика от Шатровец“ куклената гротеска „Цар Шушумига“ перфектно допълни работата на Маргарита Младенова в същата посока, като и двете режисьорски интерпретации майсторски възкресиха позабравените социални пиеси на Константин Илиев. Всички тези немаловажни подробности, взети заедно, превръщат „Цар Шушумига“ в едно от най-големите събития на българския куклен театър след 1989 година. ■

„Цар Шушумига“ намига от сцената на Пазарджишкия театър

Петър Змийчаров

Без самочувствието на заклет театрал, но с това на човек с определено отношение към това изкуство, смея да твърдя, че направеното от Катя Петрова и Рин Ямамура, по този забранен в края на 60-те години текст на Константин Илиев, граничи с гениалността.

Този спектакъл излъчва култура. Разбира се – преди всичко – театрална култура. Плоските кукли, белите силуетни контури на фона на черната театрална „кутия“ са една естествена препратка към авангардния чешки куклен театър от края на 60-те, т.е. към времето, когато пиесата е писана. Но това далеч не е само ретро сантимент. Към него се вливат „реплики“ от японското „кабуки“, изумително въздействаща мултимедия и възхитителен музикален фон. Всъщност „фон“ тук звучи като обича, но не се сещам за друга дума. Без да игнорират намигащо-заядливи, езоповски език на Константин Илиев, режисьорът Катя Петрова и сценографът Рин Ямамура създават театрално зрелище, което превръща сцена и зала в единно място. Сред условен декор те създават една магична

реалност, в която актьорите неусетно сякаш за самите себе си просто потъват в органиката на „плоския“ куклен образ. Написаното от Константин Илиев е необходимата драматургична канава на спектакъла. Движения и жестове, гранични с естетиката на пантомимата, удобното неудобство на плоската кукла; совата, превърната във ветрило (много съществен атрибут в японската култура); „масовката“ в нейната метафорична статичност...

Но трудно ми е да си представя тази пиеса, писана за кукли, интерпретирана с триизмерните изроди, които десетилетия шестват по сцените на българските куклени театри. Трудно ми е да си представя един такъв вариант на спектакъла без изкушението да просъкам кратката си оценка – „кич“. И ето че един щастлив тандем – Ка-

